

Nr 167.

Av herr **Bogren**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en kraftigare reglerande verksamhet från statens sida på den inhemska penningmarknaden eventuellt genom en särskild statsbank.

Vid 1916 års riksdag hemställde jag i en inom andra kammaren väckt motion, nr 7, »att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte låta utreda, om, och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet borde utökas för att bättre än hittills kunna gagna allmänheten och staten samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda».

I samma motion sökte jag bevisa, huru riksbanken år efter år, räknat från 1897, då nuvarande riksbankslag stiftades, mer och mer trängts undan från den direkta beröringen med den stora allmänheten och slutligen med sin sedelutgivningsrätt blivit i det närmaste blott en förlagsgivare åt privatbankerna, vilka snart ensamma förmedla penningomsättningen i landet. Dessa banker ha mer och mer blivit stora aktiebolag, som uppgå i större bankenheter. Då dessa ensamma, utom sparbankerna, äga rätt inlåna allmänhetens penningar, behärska de därmed utlåningen och i realiteten bestämma penningens pris här i landet. Det heter visserligen, att riksbanken bestämmer diskonträntan, men då den lånesökande måste vända sig till privatbankerna för att få sitt legitima lånebehov fyllt, blir det dessa banker och ej riksbanken, som realiter bestämma ej blott in- utan även utlåningsräntan här i landet. Riksbanken förmår ej med sin nuvarande stränga begränsning fylla sin uppgift, »att till billigt pris förse landet med nödig, rörlig valuta samt förhindra ocker och obilligt intresse». Den förser med sin sedelutgivningsrätt visserligen landet med rörligt betalningsmedel, men priset på detta för allmänhetens vidkommande bestämmas av de långivande aktiebankerna.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 4 saml. 74 häft. (Nr 165—167). 2

Hurudant pris de bestämma, framgår av deras årliga vinstutdelningar, där 10 procent anses som en normal vinst till aktieägarna.

Då riksbanken genom sina i alla län förlagda avdelningskontor äger nödiga förutsättningar härför, föreslog jag, att riksbanken återigen skulle såsom före 1897 träda i direkt förbindelse med allmänheten, mottaga mot ränta dess sparda medel och därmed tillfredsställa dess legitima lånebehov, med användande av räntesatser, som på samma gång de säkerställa banken kunna bäras av landets näringar. Jag tog mig härvid friheten påpeka, att den av aktiebankerna i allmänhet använda marginalen mellan in- och utlåningsräntan, ofta upp till 3 procent och ej sällan betydligt högre, är alltför tryckande för landets näringsliv och tillskyndar storkapitalet oskäligen vinster.

Bankoutskottet inhämtade bankofullmäktiges yttrande om de i motionen framställda synpunkterna och förslagen. Som vanligt avstyrkte fullmäktige även nu varje förslag, som avsåge att vidga riksbankens verksamhet att omfatta även inlåning. Fullmäktige bryta staven över min motion, i det de yttra: »En utvidgning av riksbankens verksamhet i enlighet med motionärens framställning vore enligt fullmäktiges övertygelse ett steg tillbaka mot en redan övervunnen ståndpunkt, ett bankpolitiskt missgrepp.»

Vår statsförvaltning, likasom jag antager varje lands förvaltning, har dock att uppvisa mer än ett tillfälle, då ett steg tillbaka till en äldre ståndpunkt varit gott och av nöden påkallat, då man nämligen genom erfarenheten funnit, att det steg man tagit framåt från den fasta utgångspunkten ej visat sig nyttigt eller leda till det mål, man ville nå. Mer än ett sådant steg har man efteråt funnit vara »ett politiskt missgrepp», varför man tagit steget tillbaka för att inpassa det i rätt, i en bättre riktning. Det torde med all rätt kunna sättas under debatt, om 1897 års riksbankslag ej är ett »bankpolitiskt missgrepp». Följderna av denna lag med det sätt, varpå den tillämpas, har ej visat sig vara enbart, icke ens övervägande goda. Starkt och allmänt missnöje råder i landet över det sätt, varpå riksbankens verksamhet bedrivs. Ett talande bevis härpå äro de i riksdagen återkommande kraven på en förändring av denna verksamhet. Fullmäktige sluta med följande uttalande: »Fullmäktige anse därför, att någon ändring av bestämmelserna rörande riksbankens verksamhet i den riktning motionären framhållit icke är önskvärd.» Här torde kunna utläsas möjligheten, måhända behovet av en ändring i bestämmelserna rörande riksbankens verksamhet, dock ej »i den riktning motionären framhållit som önskvärd». Fullmäktige anvisa den väg, varpå en eventuell utvidgning av riksbankens verksamhet bör inledas, då de yttra: »Om en utvidgning av riksbankens verksamhet till områden, liggande utom gränserna för riksbankens uppgifter såsom landets centralbank, anses önskvärd, bör detta ske på så sätt, att den nya verk-

samheten helt och hållet avskiljes från den ordinarie rörelsen i likhet med vad som skett med fonden för avbetalningslån.» Fullmäktigen herr Thorsson gör till detta ett särskilt uttalande, däri han i likhet med motionären kraftigt betonar nödvändigheten av, att staten även på här berörda område uppträder som reglerande. Han yttrar bl. a.: »Emellertid synes mig detta», att riksbanken skulle driva vanlig in- och utlåningsrörelse, »icke vara tillrådligt för närvarande. Däremot torde ett reglerande ingripande från statens sida genom inrättande av ett självständigt bankinstitut, baserat på in- och utlåningsrörelse och organiserat efter moderna principer, böra tagas under allvarlig omprövning.» Med anslutning till och ledning av detta herr Thorssons uttalande reserverade sig inom bankoutskottet, som även denna gång på förut flera gånger upprepade och lika många gånger vederlagda skäl avstyrkte bifall till det av motionären framförda yrkandet, herrar Wickman, Hellberg i Lycksele, Kristensson, Jonsson i Gumboda och Ed-bom, vilka efter föregående motivering hemställde,

»att riksdagen i anledning av förevarande motion, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utreda, om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet kunde utökas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda».

Då ärendet förekom till behandling i kamrarna, bifölls utskottets utlåtande i den första kammaren efter blott tvenne yttranden. I andra kammaren uppstod med anledning av detta ärende en längre debatt, som slutade därmed, att kammaren utan votering antog ovannämnda vid betänkandet fogade reservation såsom sitt beslut i frågan.

Om jag sammanför bankofullmäktiges här refererade anförande, herr Thorssons säryttrande med alla de upplysningar, och krav, som under min motions behandling i andra kammaren framfördes jämte den ytterliga erfarenhet inom det här ifrågavarande området, som under det gångna året stått oss till buds, framstår för mig som ett oavvisligt och berättigat samhälleligt krav, att något göres för att staten skall få medel i sin hand att mera effektivt än hittills kunnat ske reglera penningomsättningen i landet. Av det anförda synes framgå, att riksbanken måhända bör bibehållas vid sina uppgifter enligt för densamma gällande lag; men att vid sidan om riksbanken och i omdelbar kontakt med densamma inrättas en statsbank med uppgift att efter nutida principer driva fullständig bankrörelse. Det har, ej minst i dessa påfrestande år, mer och mer visat sig nödigt, att staten förmedlande och ledande ingriper än här än där inom näringslivets och folkhushållningens område, särskilt där en större kapitalsammanslutning, trust, gjort sitt inflytande förhärskande, i det närmaste ensambestämmande på

området. Ett sådant område, där rörelsen mer och mer förtrustats, är landets bankväsen. Där har under det gångna året den av mig i min fjolårs-motion påpekade förtrustningen gått framåt med stormsteg. Exempel härpå skulle kunna anföras i massa, men jag vet, att de äro av riksdagen allt för väl kända, för att här behöva uppräknas. Att riksbankens utlåningsrörelse och kontakt med allmänheten kontinuerligt gått tillbaka är likaledes väl känt. Våra tjänstemän uti avdelningskontoren stå till stor del sysslösa, medan i aktiebankerna råder en febril brådska. I brist på sysselsättning få dessa tjänstemän ofta stå på knapp lön jämförd med tidsförhållandena och med ytterst ringa utsikter till befordran. De torde intet hellre önska, än att staten vidtager sådana åtgärder, att deras fulla arbetskraft bleve utnyttjad och därmed en ljusare ekonomisk framtid beredes dem.

Då det här berörda ärendet är av lika stor vikt för samhället, som det är av en mycken komplicerad natur, kräver det en snar och grundlig utredning, som jag dock hoppas ej behöver att draga allt för lång tid, ty det kan lätt nog här ligga en viss fara i ett allt för långt dröjsmål.

Med anledning av vad jag sålunda i korthet anført, ber jag vördsamst få framställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, det Kungl. Maj:t behagade snarast möjligt låta utreda behovet av och sättet för en statens kraftigare reglerande verksamhet på den inhemska penningmarknaden, eventuellt medelst inrättande av en statsbank vid sidan av, men i intimaste samarbete med riksbanken samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 26 januari 1917.

Oscar Bogren.